

KIBRIS TÜRK EDEBİYATINI OKUMAK

Reading the Turkish Cypriot Literature

Celile Eren ÖKTEN*

Öz: Bu çalışmada edebiyat ders kitaplarının milli kültürü aktarmadaki önemi ve aynı zamanda milli kültür ile çok kültürlülüğün kaynaşmasındaki rolü üzerinde durulmuştur. Bugün ile geçmiş arasında bağ kuran edebi eserler, mili kimliği yapılandırmada ve ortak toplumsal hafızayı canlı tutmada önem taşıdıklarından edebiyat eğitimi için daha özenle seçilmektedirler. Bu çerçevede araştırmamızda Kıbrıs'ta liselerde okutulan Kıbrıs Türk Edebiyatı I-II (2013) kitapları içerik bakımından incelenmiştir. Kronolojik sırayla verilen edebi toplulukları, edebi dönemlerle gelişen edebi türleri, toplumsal dinamiklerin ve buna bağlı değerlerin, kabullerin nasıl değiştiğini Kıbrıs Türk halkının toplumsal gerçeği üzerinden tespit ettik. Kıbrıs Türk Edebiyatının, ülke coğrafyasından kaynaklanan çok kültürlü ve yerel ortamına, Türkiye ile olan ilişkisine göre zaman içerisinde nasıl bir yol kat ettiğini sergilemek istedik. Sonuç olarak edebiyat ders kitapları, gençlere dil ve edebiyat eğitimi ile Kıbrıs Türk kültürünü keşfederek hem müşterek kimliklerini hem de öz-yerli kimliklerini ortaya çıkarmada yardım etmektedir. Bu süreçte milli kimlik, bireyin kendini tanımlamasını, dünyadaki konumunu belirlemesini desteklemektedir.

Anahtar kelimeler: Edebiyat ders kitapları, milli kimlik, çok kültürlülük, dil ve edebiyat eğitimi

Abstract: The significance of literature course books in conveying national culture and their role in the integration of national culture and multiculturalism have been emphasized in this study. Since the literary works which bridge today to the past, are significant to the construction of a national identity, and revival of common societal memory, therefore they should be chosen elaborately for literature education. Within this framework, Cyprus Turkish Literature Course Books I-II, which are studied at high schools in Cyprus, have been examined in terms of content in our research. We determined that how the changes have been occurred over the values and approvals interrelated to societal dynamics, and chronologically given literary communities and literary genres developing through literary periods, with regard to Cyprus Turkish People's social reality. We aimed to exhibit how Cyprus Turkish Literature took the lead in time with its multicultural and local atmosphere arising from the geography, and also its relation to Turkey. Consequently, literature course books provide young people with language and literature instruction in order to uncover their both collective and self-local culture with the help of exploring Cyprus Turkish culture. National identity supports an individual so that he/she can define him/herself and determine his/her status in the world.

Keywords: Literature course books, national identity, multiculturalism, language and literature education

---

* Yrd.Doç.Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü

Bir metnin, kendi bütünlüğünün dışında bulunan bazı edebi ve sosyal yerleşik eğilimlere de gönderme yaptığı bilinmektedir. Bu çerçevede metin, okuyucuyu sosyal ve tarihsel bakış açılarıyla zenginleştirir, anlamın yapılandırılması sürecini olgunlaştırır. Anlamın yapılanmasına, özneler arası edebi, sosyal ve geleneksel eğilimler de aracılık etmektedir. Esasında okuyucu tarafından üretilen anlam hem değerli hem de işlevseldir. Zira okuyucunun zihnindeki sosyokültürel süzgeçten geçip şekillenmektedir. Paylaşılan değerlerin, kuralların ve inançların belirlediği bu süzgeç, okunan metne bir daha yorum katmakla birlikte okuyucuya ve metne yeni roller biçmektedir.

Böylelikle edebiyat hem belli bir kültürün içinden çıkmakta hem de o kültüre şekil vermektedir. Bu kültürel dokunuşların en belirgin örneğini, edebiyat ders kitaplarında görmek mümkündür. Gençliğin ruh ve fikir dünyasına yön veren edebiyat ders kitapları, hâkim ideolojiye hizmet etmekle birlikte toplumun öngördüğü ahlâkî ve siyasi farkındalığı da geliştirmek amacını taşımaktadır (Hohendahl, 1989: 8-25). Böylece milli ruhu işlemek, milli edebiyata katkıda bulunmaktan daha ziyade gençler ile milleti arasında aydın bir ilişki kurmak esastır (a.g.e.192-193). Bu süreçteki yapılanma, edebiyat tarihini, toplumun edebi beğenisi ile bu beğenin tetiklediği eser üretme arasındaki uzlaşma süreci olarak görmemizi sağlar.

Bu çerçevede toplumun ortak beğenilerini, kabullerini, değerlerini, ürünlerini şekillendiren “millet” tanımını yapmamız gerekmektedir. Anthony Smith’in tanımına göre millet “tarihsel bir alanı, ortak mitleri, tarihsel hatıraları, toplumsal kültürü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hakları, herkes için geçerli olan görevleri paylaşan insan topluluğudur”(1991:14). Ayrıca millet bireyler ve topluluklar arasında paylaşılan değerler, semboller ve gelenekler dağarcığını oluşturan sosyal bir bağdır. Ortak kültürü ve diğer ortak sembollerini kuvvetlendirerek ortak kimlik ve aidiyet duygusunu yücelten, bütün engel ve zorlukların üstesinden gelebilen bir “inanç başarı” grubudur (a.g.e.16, 25). Bu tanıma göre milli kimliği oluşturan öğeler; bireysel kimlik, cinsiyet, yer, sosyal sınıf, dini kimlik ve dildir. Milli kimlik ister gelenek, görenek, âdetlerle açıklansın ister kültürel ödünclemelere, benzetmelere dayandırılınsın sonuçta ulus devlet için önemli bir olgudur ve belli bir döngü içinde tekrar tekrar yapılanmakta ve bir bütünlüğü temsil etmektedir (Czimbalmos, 2004).

Milli kimlik ile ortak hafıza arasında bir ilişki olduğu bilinmektedir. Bireyin kendini ait hissetmesi için zaman ve yer içindeki paylaşım sınırlarının belirlenmesi lâzımdır. Bu paylaşımın oluşturulmasında ortak hafızanın payı büyüktür. Zira hafıza, tarihsel söyleme karşı iyileştirici bir seçenektir. Tarih anlatımının yapılandırılması da diyebileceğimiz hafıza, milli kimliğin oluşumundaki dinamikleri belirlediği gibi geçmiş, bugünü ve geleceği birbirine bağlayan hikâyeye anlatımına da katkıda bulunur. Bugünü şekillendirmek için geçmişi sergilemek gerekmektedir. Bunun sonucunda milli anlatılar tekrar tekrar yazılmakta ve bellek sürekli değişikliğe uğramaktadır (Bell, 2003: 63-66).

Paylaşılan hatıraları işlemek, geliştirmek ortak kimliklerin geleceği ve hayatiyeti açısından önemlidir (Smith, 1999:10, aktaran Bell, 2003:70). Bireyin çoklu kimlikleri mevcuttur ve bu tanımlamalar, milli kimlikleri güçlendirir veya çapraz keser. Her nesilde törenlerle, siyasi mit ve sembollerle, sanatla ve tarih ders kitaplarıyla kolektif bir kişilik yaratma çabası içinde bulunduğu gözlemlenmiştir (Smith,1992:59, 62).

Milli kimliği oluşturan, yukarıda bahsi geçen unsurların devamlılığını göstermek, bugün ile geçmiş arasında bağlarını kurmak, topluma aksettirmek, uygulamak ve farkındalığını arttırmak ancak eğitimle olur. Bu açıdan baktığımızda, tarih boyunca yaşanan kültürdeki devamlılık ve farklılıkların şekillendirdiği kimliklerin sınırlarının çizilmesinde edebi eserler önemli roller oynamaktadır. Kültürü yaşarken ve sonraki kuşaklara aktarırken bireyin kendini tanımlaması ve toplumla nasıl ilişkilendirdiği eğitim için önem taşımaktadır.

Özellikle edebiyat eğitimi, kültürel mirası korumak ve muhafaza etmek açısından önemli bir görev üstlenmektedir. Modernizmin baskılarına rağmen kaybolmaya yüz tutmuş değerlerin, estetik duygusunun, milli ve dini hassasiyetlerin farkındalığını geliştirir ve besler (Kuli, 2012). Değişen eğitim politikaları ve anlayışları karşısında milli kültüre devamlı şekil verilse de öze dönüş ve özü arayış hep sürmektedir. Bu arayış içerisinde kendi kimliğini diğerlerinden farklı kılan unsurlar arasında ilk önce dil, daha sonra kültürel coğrafya ve yerel sembolizm gelmektedir. Bununla beraber “hangi coğrafya, hangi yerellik gerçekte merkezdedir” sorusu zihinleri hep kurcalamaktadır. Aslında kültürel bir kimliği şekillendirirken hem ayırt edici hem kapsayıcı özelliklere sahip olmak; farklılaşmaktan ziyade kendine benzetmektir. Bunun canlı örneğini, etnik geçmişlerinden uzakta kendini yaratmaya çalışan Avrupa’da görmek mümkündür. Kucaklayıcı olması düşünülen Avrupalı kimliği ile farklı, özgün, yerel kimlikler günümüzde halen çatışmaktadır (Smith, 1992:68-69, 76).

Temelde coğrafyadan, kültürden yola çıkarak üzerinde duracağımız Kıbrıslı kimliğini ele almadan önce Bhabha ve arkadaşlarının (2000) millet etrafında şekillenen anlatılarla, ada topluluklarıyla ilgili yaptığı tespitlere yer vermek istiyoruz:

GillianBeer, adayı korunaklı, güvenli, tertipli, cennete benzer bir yer olarak tarif eder. Adada su ve toprak arasında özel ve yoğun bir ilişki olmasına rağmen ada, bireyi simgelemektedir. Adada her şey, toprak ve deniz gibi bir oluşumun içindedir. Kültür ve birey de bu oluşumun bir parçası olarak değişimlere maruz kalırlar (2000:269, 273). Esasında adanın bu varoluş çabası içinde sergilediği milliyetçilik, ekonomik ve kültürel emperyalizme karşı bir duruş olarak da algılanabilir (During,2000:139). Yaşayan kültürün yerelliği, günümüzle bağdaştırılarak sembollerle, mitolojik öğelerle, çeşitliliklerle, ortak çağrışımlarla kültürel farklılıklar ve tanımlamalarda yer almaktadır. Başka bir deyişle bireye ait bir hikâye anlatılırken toplum da işin içine katılmakta ve milli bilinç oluşturulmaktadır. Millet modern bütüncül özellikleri olarak görülen türdeşlik, anonimlik, okuryazarlık, edebi kültür eğitimle belli bir çerçeveye oturtulmaktadır (Bhabha,2000:292-294).

Bu bağlamda edebiyat eğitiminin hedefleri tarih içinde farklı şekillerde tezahür edebilir. Bir milletin edebiyatının milletin ruhunu, tarihini ve geleneklerini yansıtması gerektiği görüşü genelde hâkimdir. Jean Paul Sartre hayatlarımızı kitaba ödünç verdiğimizi söyler. Bu açıdan ders kitapları da öz değerlerin iyi birer göstergesidir. Örneğin, eserlerdeki kahramanlar, öğrencileri kendi topluluk, ülke ve milletleriyle tanımlamalarına yardımcı olurlar (Koross, 2012:545, 548). Okumalarımızla tecrübelerimizi birleştirip anlamlar ürettikçe daha çok görür, duyar, hisseder, daha ileriye bakarız. Edebiyat tarihi ile geçmişi ve bugünü bir arada okurken hem birey olarak hem vatandaş olarak kendimizin çok çeşitli yönlerinin farkına varırız. İngiliz edebiyatını okutmak nasıl yerli halkı medenileştirmek (Johnston, 2001) olarak görüldüyse Kıbrıs Türk Edebiyatını da okutmak toprağı, bayrağı, dili ve kültürü ile bir varlık ispatıdır.

Bu araştırmanın temelini oluşturan, Kıbrıs'ta liselerde okutulan Kıbrıs Türk Edebiyatı I-II (2013) ders kitaplarının birincisi anonim halk edebiyatı ile başlar. Kendi içinde anonim halk şiiri, düz yazı, ortak türler ve âşık tarzı halk edebiyatı şeklinde bir sınıflandırma yapılır. Önce anonim halk şiirinin biçimleri olan Kıbrıs'a özgü mâniler, ninniler, türküler sırasıyla ele alınır. Daha sonra düz yazı kısmında Kıbrıs Türk masal, efsane, halk hikâyeleri, fıkraları, atasözleri ve deyimleri, halk tiyatrosu işlenir. Ortak türler bölümünde ise Kıbrıs'ta söylenen bilmeceler, tekerlemeler ve yakılan ağıtlardan örnekler verilir. Âşık tarzı halk edebiyatında âşık şiiri kapsamındaki koşma (güzelleme, koçaklama, taşlama, ağıt), semai, varsağı tanıtılırken özellikle Kıbrıs destanları vurgulanır.

Ders kitabının işleniş plânına baktığımızda çalışılacak olan edebi tür önce biçim, konu ve anlam özellikleri ile tanıtılır; Kıbrıs ve dünyadaki tarihi geçmişi verilir. Daha sonra örnek metinler üzerinden bilinmeyen sözcükler açıklanır; edebi tür ve ele aldığı konu üzerinden yapılan açıklamalarla, sorularla çözümleme ve yorumlama çalışmaları yapılır.

Bu içerik çerçevesindeki kitabın sunuş kısmında yerel kültürlerin evrenselliğe ve ortak değerlere yaptıkları katkılar vurgulanır. Hiçbir kültürün yok sayılmayacağı; her bir kültürün özel ve tekil olduğu ifade edilir. Modernleşmenin sonucu olan tek tipleşme, toplumlarda ara renklerin yok sayılmasına yol açsa da çokkültürlülük ve farklılıkların birlikteliği günümüzde gittikçe önem kazanmaktadır. Bu görüşe dayanarak Kıbrıs ağzına özgü söyleyişler, deyimler ve atasözleri, incelediğimiz ders kitaplarında verilmeye çalışılmış; yazarın imlâ ve üslubuna sadık kalınmıştır. Türk Halk Edebiyatının dünyanın en zengin edebiyatlarından biri olduğu, bu zenginliğin uzantısı olan Kıbrıs Türk Halk Edebiyatının ise dar coğrafyasına, farklı kültürel etkileşimlere maruz kalmasına, merkezden uzak olmasına ve bunların sonucunda Anadolu halkı ile farklılaşan dünya algısına rağmen varlığını sürdürdüğü vurgulanmaktadır. Topluların duyuş, düşünüş ve evreni algılamalarında halk edebiyatının en güvenilir tutanak olduğu belirtilerek önemine de dikkat çekilir.

Kıbrıs'a özgü hayvan, bitki, meyve, yemeklerden örnekler verilerek Kıbrıs Türk halkının hayat anlayışı, yaşadığı coğrafyaya bağlılığı, ulusal konulardaki duyarlılığı pekiştirilir. Türk topluluklarında mâniye verilen isimler sıralanır. Özellikle mânilerden verilen örneklere baktığımızda dünürçülük, askerlik, esnafılık, anadiline sahip çıkma, Mısır meselesi gibi milli-yerel motiflerle karşılaşırız. Bu örneklerle Kıbrıslıların aileye, vatana, milli değerlere verdiği önem belirtilmekle birlikte kendine güvenen, ruhen güçlü ve huzurlu, cesur, itaatkâr bir bireyin portresi de çizilir.

Ninnilerin de çeşitli dillerdeki karşılıkları verilir. Kıbrıs Türk ninnilerinde çocuğun iyi bir öğrenim görmesi, evlenmesi gibi iyi dilekler dile getirilir. Ninninin çocuk ruhu üzerindeki olumlu etkisinden bahsedilir. Daha sonra diğer bir edebi tür olarak türkü ele alınır. Türkü ise Türk'e ait demektir. Anadolu'ya göre Kıbrıs'ın az türküsü vardır; ama konu çeşitliliği bakımından zengindir. Türküler, Kıbrıs'ın tarihi geçmişini, toplumsal olaylar karşısında halkın yaşadığı acıları, hüznünü, mutlulukları vermesi açısından önemlidir.

Masallar ise Kıbrıs Türk halkının hayal gücünü, dünya görüşünü, düşünüş ve yaşayış biçimini, âdet ve göreneklerini aktarır. Masal ve efsanelerde aşklar, doğaüstü güçler, ahlâkî öğütler ile birlikte kahramanların örnek alınması gereken özelliklerine aile hayatının önemi daha da belirgin hale getirilir.

Efsanelerin de çeşitli dillerdeki karşılıkları verildikten sonra yaratılış, tarihi, doğaüstü ve dini olmak üzere gruplara ayrılırlar. Sonrasında bir inanış efsanesi olarak adlandırılan, kötü bir yıldan kurtulma mücadelesini anlatan, "Pandaşino Yılanı Efsanesi"; gözlere şifa olan Apostolos Andreas Manastırı'nın kaynağından bahseden ve günümüzde de tesirini görebileceğimiz "Apostolos Andreas Efsanesi" tanıtılır. Kıbrıs efsanelerinde sıkça rastlanan "şekil değiştirme" motifini işleyen, devin taşta dönüşmesi "Dev Taşı"; utancından keklilik olmak isteyen, "Keklik Olan Gelin" efsaneleri de anlatılır. Bu dönüşüm efsanelerinin yanında "renge dönme"nin Kıbrıs efsanelerine özgü bir özellik olduğu dile getirilir. Kırmızı karanfillere dönüşen kötü kalpli kraliçeyi anlatan "Kanlı Karanfiller Efsanesi" buna örnek gösterilir. Ayrıca Kıbrıs'ın coğrafyasından kaynaklanan, Anadolu'dan farklı olarak ırmağa dönme efsanesinin olmadığı belirtilir. Çünkü Kıbrıs'ta akan ırmak yoktur. "Buyday Tepesi" ve "Beş Barmağ Dağı" efsaneleri okuma parçaları olarak verilir. "BuydayTepesi"nde Hızır Peygamberin kerametıyla açgözlü çiftçiye ders verir ve bunun sonucunda buğday toprak olur. "Beş Barmağ Dağı" efsanesi ise sevdası için ölen bir delikanlının hikâyesidir.

Kıbrıs halk hikâyeleri de Anadolu'dan esintiler taşır. Ahlâkî ve öğretici yönleri ağır basar. Sıradan halk tiplerini anlatan fıkralar da çok çeşitlidir. Nasreddin Hoca fıkrasının yanında Anibal fıkralarından örnekler verilir. Atasözleri ve deyimler ise Anadolu'dan taşınanlar, Anadolu'dan bağımsız Kıbrıs'ta üretilenler

diye sınıflandırılır. Kıbrıs'a özgü öğeler yanında Rumca ve İngilizce sözcüklere de yer verilir¹.

Burada dikkat çekmek istediğimiz bir husus; ders kitabına özenle seçilerek konmuş bu Kıbrıs'a ait mîni, türkü, ninni, masal, efsane, halk hikâyesi, fıkra, atasözü ve deyimlerin çok renkli bir kurgu ve hayal dünyasını, zengin bir anlatım dili ile yansıttığı muhakkaktır. Kıbrıs Türk Halk Edebiyatına verilen bu önem, yaşanan topraklarla bütünleşme ve bu topraklarda iz bırakma isteğinin en belirgin ifadesidir.

Zaman zaman edebi örnekler üzerinden Anadolu ile karşılaştırmalar yapılarak sanki bir yavrunun, annesine layık olmak için ne kadar çabaladığı izlenimini uyandırmaktadır. Gölge oyunu Hacivat ile Karagöz, Hz. Hamza ve Battal Gazi gibi meddah hikâyeleri, Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa fıkraları gibi birçok eserlerle, Osmanlıya yapılan atıflarla Anadolu ile bağ hep güçlü tutulmak istenmiştir. Bu çabanın bazen sonuçsuz kalması, anavatana bu kadar yakın olup bir o kadar da uzak olmak çok acıdır. Bu acının belirgin izlerini Mısır ile ilgili yazılan eserlerde görmek mümkündür. Kendi mücadelesi olmamasına rağmen ekonomik zorluklarla hayatı pahasına İngiltere komutasındaki Kıbrıs Alayına katılan gençlerin hazin öyküsü dile getirilmektedir.

Coğrafi açıdan mesafelerin önemi, hem Kıbrıs Adasının Akdeniz'deki konumu ve anavatana uzaklığı hem de milliyetçilik ile gösterilmektedir. Örneğin, Âşık Kenzi'nin "Kıbrıs Destanı" adlı uzun şiirinde Kıbrıs'ın, Akdeniz'deki dört büyük adadan biri olduğundan bahsedilir ve bu adalardan ikisinin gayri müslimlere ait olmasından duyulan üzüntü dile getirilir (s.130). Fiziki şartların yanında iç içe geçmiş stratejik ve milli şartlar da Kıbrıs'ın gerçeğidir. Anibal'in "Bu haritada Kıbrıs Yoktur" fıkrasında, harita, Kıbrıs'ı göstermekte yetersiz kalmaktadır (s.63). Her ne kadar Türkiye'ye yakın olsa da, Akdeniz'de büyük bir ada olarak görünse de Kıbrıs Türk halkı için adadaki hayat şartları zordur.

Bütün bunlarla birlikte çok kültürlülüğün de Kıbrıs'ın bir gerçeği olduğunu dile getirmiştik. Çok kültürlülüğün bir parçası olarak İngilizce ve Rumcanın Türkçeye etkilerini görmek mümkündür. Rumca yer ve şahıs adlarına, tâbirlere, Rumca ve İngilizcenin Türkçe ile beraber kullanımına rastlanılmaktadır.² Burada şunu belirtmek de fayda vardır: Dilde ve edebiyatta Rum ve İngiliz etkilerinin yanı sıra özellikle tiyatrodaki görülen Batı tesirini³ basit bir taklitten ziyade kendi kültür ve medeniyetinin içine yerleştirmek, kendi renklerinden katmak ve sonuçta da kendi sentezini oluşturmaktır. Bir bilmece olarak sunulan ve cevabı Kıbrıs olan "Küçük baggal

¹ Anadolu'da "İti, öldürene sürükletirler", Kıbrıs'ta "Eşeği, gebertene sürükletirler"; Kıbrıs'a özgü "Türk sözü ver, İngiliz saati kullan"; Rumca ve İngilizce sözcükle kurulanlar "Total lost olmak" (çürüğe çıkmak), "Mangos olmak" (sersemlemek) (66-69).

² Kyremia Limanı, Larnaka Tuz Gölü, Pendaşına yılanı, Apostolos Andreas, laos olmak (korkmak)

³ İspanya'dan Yahudilerin İstanbul'a getirdiği Comedia de l'arte.

dünyayı yutar” sözü bu küçük adanın ne kadar çok unsuru bünyesinde barındırdığına, çok kültürlülüğe milli paylaşımına ne kadar çok zenginlik kattığına işarettir. Eski Türk tarihinden başlayarak günümüze kadar getirilen bilmeceler, ağıtlar ve bunların diğer Türk toplulukları ile olan ilişkileri, yabancı kelimelerle yapılan tekerlemeler bu konuya güzel bir örnek teşkil etmektedir⁴.

Ayrıca destanlar kısmında da çok kültürlülüğün izleri görülmektedir. İngiliz yönetimine başkaldırılar, Rumların zulmüne direnişler sıkça konu edilir. Bir destan kahramanı olan Köroğlu ile Robin Hood karşılaştırılır. Aslında dönemlerin ekonomik, siyasi ve sosyal şartları insanları isyana sevk etmiştir diye açıklanır. Yazarı tam olarak bilinmeyen “Hasan Bulli Destanı” 1900’lü yıllara kadar İngilizleri uğraştıran Kıbrıslı Türk üç kardeşin hikâyesidir. Haksızlığa uğradıklarından ve zor hayat şartlarından dolayı dağa çıkmışlardır.

Birinci kitabın son bölümü olan Âşık tarzı halk edebiyatında destan ve koşma incelenir. Bilinen tek Kıbrıs halk şâiri, Âşık Kenzi’nin “Dâsitân-ı Kıbrıs” (1833) adlı destanı, adada biri Gavur İmam, diğeri Rum Papaz tarafından çıkarılan iki isyanı konu alır. İyi birer gözlemci olan halk şâirleri, yazdıkları destanlarla, toplumsal yapıyı daha iyi anlamamızı sağlarlar. Destanların temaları arasında savaş, eşkıya, Ramazan, kurumlar, toplumsal taşlama, aşk gibi konuların yanı sıra Osmanlı ve İngiliz dönemlerindeki saka, tütüncü, dış sökücü, pazubant (gece bekçisi) gibi değişik meslek gruplarında belirtilmesi dikkat çekicidir.

Birinci kitap, okuma parçalarından sonra, eserlerinden faydalanılmış Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru araştırmacılarının hayatlarını ve eserlerini tanıtan bir bölüm, sözlük ve kaynakça ile sona erer.

İkinci kitap, Kıbrıs Türk Şiiri ile başlar. “Eski Kıbrıs Türk Şiiri” başlığı ile divan şiiri ve tasavvuf geleneğinden bahsedilir. Kıbrıs Türk Şiirinin, Tanzimat’tan sonraki edebi dönemler olan Servet-i Fünûn, Fecr-Âti, Milli Edebiyattan izler taşımadığı belirtilir. Bunun sebepleri olarak İngiliz sömürge yönetimi, Osmanlı istibdat yönetimi, Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı gösterilir ve bunların sonucunda Anadolu ile bağın koptuğu ifade edilir. Daha sonra “Yeni Kıbrıs Türk Şiiri”ne geçilir ve dönemlere ayrılarak incelenir: Yenileşme Dönemi (1900-1950), Geç Tanzimatçılar (1900-1950), Gelenekçiler/Hececiler (1940-1950).

Kıbrıs Türk Edebiyatı tarihine baktığımızda Tanzimat’ın genelinde ele alınmış olan vatan sevgisi, milletin yükselmesi, hürriyet aşkı, fedakârlık, adalet, birlik ve beraberlik, uygarlık gibi konuların işlenmiş olduğu belirtilmektedir. Diğer bir deyişle Türkiye’deki Tanzimat Edebiyatı ile eş bir yapı izlenmiş; toplumsal konulara Namık Kemal ve Ziya Paşa’nın önderliğinde genişçe yer verilmiştir. Kıbrıs, Osmanlı mülkü

⁴ En eski Türk bilmece örneğinin CodexCumanicus’ta mevcut olduğu söylenir. “Ballica baggal ne versen yudar” bilmecesinin cevabı, Azerbaycan’dır; “İngiliz Kraliçesi cellada sör ünvanı verirse ne olur?”, cevap, Asansör’dür; İngilizce sözcüklerin Türkçe tekerlemesi “Yulayf mi maydarling” (99-102).

olduğu için vatan kabul edilmekte ve Anadolu'ya olan derinden bağlılığı her seferinde dile getirilmektedir. 1925'ten sonra baskıcı İngiliz yönetimine karşı Osmanlı-İslâm kimliği ön plâna çıkarılmış; Namık Kemal'in Osmanlıcılık düşüncesine karşı Ziya Gökalp'in Türkçülük anlayışı benimsenmiştir. Daha sonraki yıllarda edebi eserlerde Kıbrıs, artık Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk ulusunun ayrılmaz bir parçası olarak görülmüştür.

Özellikle gazeteler, bu konuda halkı eğitici ve bilinçlendirici bir görev üstlenmiştir. Kıbrıs'ı vatan yapmak için el birliği ile çalışılmaktadır. Milli duygu ve düşüncelerin yanında geleneklere sahip çıkma endişesi, toplumsal sorunlara karşı duyarlılığın artırılması, sade ve temiz Türkçe kullanımı bu çalışmanın itici güçleridir. Aksi takdirde bir taraftan İngilizlerin aşırı baskısı, diğer taraftan Rum isyanları Kıbrıs'ı, Türk halkı için dört tarafı denizle çevrili bir hapisane haline dönüştürmektedir.

1925 yılı, Kıbrıs Türkleri için bir dönüm noktasıdır. Bu tarihte Kıbrıs, Misâk-ı Milli sınırları dışında bırakılarak resmen İngiliz sömürgesi ilân edilmiştir. Toplumun her kesimine hayal kırıklığı ve umutsuzluk hâkim olduğu için 1940'a kadar edebiyatta verimsiz bir dönem söz konusudur. Artık Kıbrıs Türk toplumu kendini bir İslâm cemaati yerine Türk olarak ifade etmekte ve halkı bilinçlendirme görevi üstlenen Ulusalçı Şiir,tarihteki yerini almaktadır. Anavatan-yavru vatan tanımlamaları sıkça yapılmaktadır. Türkiye'de kutlanan ulusal günler yavru vatanda da kutlanmaktadır. Milli duygu ve düşünceleri geliştirmek çerçevesinde özgürce yaşanan çocukluklara duyulan özlemler, doğdukları topraklardan ayrılmak zorunda bırakılan insanların vatan özlemleri, vatanın artık bir masal ülkesi olması, yalnızlık acısı, hayatın değeri, yaşama tutunma, Türkiye'ye gitme arzusu, Anıtkabiri ziyaret gibi konular sıkça işlenir.

Erken modern dönem 1950 ile 1960 arası olarak gösterilir. Bu dönemde Garip Hareketi etkisinde gelişen Serbest Şiir ve Ulusalçı Şiir anlatılır. 1940'tan sonra serbest şiirin hız kazandığı ifade edilir. Kıbrıs Türk şairleri tarafından Garipçiler Hareketi ve Nazım Hikmet örnek alınmaktadır. Türkiye ile bağları daha da kuvvetlendirmek, Atatürk sevgisini aşlamak, savaş karşıtlığı, barış, insan sevgisi, yerel değerlerin ön plâna çıkarılması üzerinde durulan konulardır. Özellikle Türkiye ile edebi bağ kurma, edebi uyarlama hem milli hem de çokkültürlülük boyutunda göze çarpmaktadır. Orhan Veli adeta Kıbrıs'a taşınır; Kıbrıs'ta yaşayan bir garip adam şahsiyetine bürünür ve kaderine ağlar. Öte yandan Osman Türkay'ın "Beşparmak Melodileri" (1959) şiirinin dizelerinde "Taymis süs mavi sisleri arasında" dinlediği "Bethoven'in 9. senfonisi", vatan özlemini daha da artırmaktadır (s. 78-79).

1955'ten sonra Türk kimliği, bayrak sevgisi, Anavatana özlem gibi temalarda artış gözlemlenmektedir. Türk ve Rum çatışmaları sonucu Ulusalçı Şiir daha da önem kazanmıştır. Sömürgelikten kurtulmak, Türkçülük düşüncesini yaymak, Kıbrıs ile Türkiye'nin ayrılmaz bir bütün ve tek bir vatan olduğu fikrini aşlamak en temel ülküdür. Özellikle ÖzkerYaşın'ın şiirlerinde bayrak töreni, Atatürk heykeli, İstilâ

Marşı, mücahitler⁵ gibi sembollerle Türkiye'ye duyulan bağlılık ve güven sağlamlaştırmaktadır. Örneğin, bayrak törenlerinin halkın moralini yüksek tutmak için çok önemli olduğu belirtilir. Anadolu halkının işgalcilere direnişi ile Cezayir halkının Fransızlara direnişi karşılaştırılır. Başka bir şâir, Orbay Deliceirmak ise çocukken Meryem Ana kuşağı ile oyunlar oynadıklarını söylerken şimdi ise mücahit olmak zamanıdır⁶, der. Süleyman Uluçamgil'in "Çoban" şiirinde İngilizler tarafından sömürülen bir Türk halkı vardır. Oktay Öksüzöğlü, Beşparmak Dağlarını kahramanlaştırarak Kıbrıs'ın küskün yazgısını aydınlatacak, yarınlar için umut olacak bir el olarak kabul eder; şehitleri anıtlştırır⁷. Bener Hakkı Hakeri de şehitleri yâd eder ve unutulmalarını salık verir⁸. Oğuz Kusetoğlu, Kıbrıs'ı Anavatanın bahtsız kızı olarak görür⁹; Türkiye'ye kavuşma ümidiyle yaşamaktadır. Ulusalçı Şiirin sonrasında soyut, imgeci şiir gelişmektedir. Daha özgün, insancıl, barışçı, antişovenist bir şiir kimliği arayışları başlamıştır. Bu dönemin edebiyatçılarına göre halkın kendini yönetmesi, çok seslilik ve yeni bir toplumsal yapı, bu arayışları mutlu sona götürecektir.

1960 sonrasında ise Çağdaş (Modern) Kıbrıs Türk Şiiri; İkinci Yeni etkisinde gelişen Soyut Şiir (1960-1969), Toplumcu Gerçekçi Şiir (1969-1974) ve 1974 sonrası İdeolojik Şiir ile varlığını gösterir. İkinci Yeni etkisinde gelişen Soyut Şiir insanın iç dünyasını anlattığı gibi mitoloji, tarih, coğrafya, kültür, toplumsal çatışmaların getirdiği yıkımlar, göç, barışa özlem gibi konuları da işler¹⁰. Milli kimlik ile çokkültürlülüğün birleşimi diyebileceğimiz "Doğu Akdenizli Türk kimliği" şekillenmektedir. Toplumcu Gerçekçi şiirde ise Atatürk devrimleri, Marksist ideoloji, Kıbrıs'ta yaşanan göçler, yozlaşan değerler gibi temalar ağırlık kazanır. Şener Levent, "Büyüdüğüm Topraklar", "Park'taki Resim" (1982) şiirlerinde çocukluk hatıralarına yer verirken İngiliz validen, sarhoş İngiliz askerinden, örf ve âdetlerden bahseder; 1930'lu yılların Kıbrıs'ının panoramasını çizmeye çalışır. Toplumcu Gerçekçi şiirin diğer temsilcileri; Yaşar Altay'ın "Zavallı Adam"ı köylünün alın terine; Neriman Cahit'in "Çocuklar Ölüyor"u (1964), savaşın acılarını en fazla çocukların çektiğine; Orbay Deliceirmak'ın "Kolokas"ı (1967), göçmen çocukların salyangoza benzediğine değinerek, toplu yaşamışacı tecrübeleri açık bir şekilde dile getirirler.

1974 sonrası Kıbrıs Türk şiirine baktığımızda ideoloji merkezli şiir ile karşılaşırız. 1974 Barış Harekâtından sonra oluşan siyasal, sosyal ve kültürel ortamdan duyulan rahatsızlık ve kimlik çatışması gün yüzüne çıkmıştır. Doğduğu topraklardan

⁵ "Lefkoşa'da Bayrak Töreni"

⁶ "Bıçağa Yumruk"

⁷ "Beşparmak Dağlarında"

⁸ "Yiğitler Unutulur mu?"

⁹ "Kıbrıs'ım, Bahtsız Kızım"

¹⁰ Fikret Demirağ "Ötme Keklik Ölürüm", Mehmet Kansu "Salgın Oyun Hastaları", Kaya Çanca "Y. Sokağında Bir Başka Kral", Yılmaz Hakkı Hakeri "Solucan", Zeki Ali "Bahar Ağacı".

göç etmeye zorlanan insanların yeni hayat şartlarına uyumu, çekilen zorluklar, beklentilerin, umutların karşılıksız kalması, yönetimdeki adaletsizlikler, ada halklarının birbirinden ayrılması, 74 kuşağını red cephesi kurmaya sevk etmiştir. Ulus, vatan, kimlik, Kıbrıslılık kavramları yeniden tanımlanmaktadır. Kıbrıs ile Türkiye ilişkisi sorgulanır. Militarizme, savaşa, emperyalizme ve şovenizme başkaldırı vardır. Kıbrıs'ta ortak değerleri paylaşan tek bir halkın varlığı söz konusudur. Bu bağlamda kimlik bunalımı, eserlerde kurgulanan ana temadır¹¹. Esasında bu başkaldırımı, Kıbrıs halkının milli ve çokkültürlü özellikleri ile birlikte ele almak daha doğru olur. Yüzyıllardır denizin ortasındaki bir kaya parçasına tutunmaya, kendi köklerini salmaya çalışan, diğer taraftan maruz kaldığı değişimlere, etkilere uyum için çabalayan, bünyesine uyarlayan, bunların sonucunda da devamlı mücadele ve devinim içinde olan bir toplumdur söz etmekteyiz. Vatanının geleceği için hem her alanda savaş vermesi gereken hem de barışı koruması gereken bir toplum! Bütün bu fiziki ve ruhsal yoğunluğu en derinden yaşayan aydınların, sanatçıların ve yazarların kimlik bunalımını yapıcı olarak değerlendirmemiz gerekmektedir.

Bu bakımdan Mehmet Yaşın'ın şiiri, "Sığınaktan Çıkınca" (1990) yıllardır verilen özgürlük mücadelelerinin yorgunluğunu, bitkinliğini, barışın getirdiği mutlulukla beraber yarınlar için umutlanmayı çok güzel anlatır. Savaş bitti, sığınaktan çıktık; peki, evi nasıl bulacağız? Eski evler yok olmuştur; yeni evlerde ise onlardan bir parça olmadığı için ruhsuz cesetler gibidir. Esasında sorulan soru şudur: Bunca yıkımdan sonra nasıl yeşerecek umutlar? Göçmen kuşun artık konması gerekmektedir. Kıbrıslı kimliği ile dünyada bir vatan sahibi olmalıdır. Hakkı Yücel, "Akan Su" (1986) şiiri ile geçmişin acılarını, yaşanan ayrılıkları, çatışmaları akan suda silmek ister gibidir. Nice Zeytinoğlu'nun "Zeytin Dalı" şiiri ile adeta Akdeniz'den uzatılan barış dalıdır; bu dal, sanki Feriha Altınok'un "Çıktım Balkona Oturdum" (1987) şiirindeki Rum ile Türkü ayıran Yeşil Hattan geçer; oradan Filiz Naldöven'in "Yaşamak" (1994) şiiri ile sanki Afrika'ya uzanır ve yarınlar için birlikte insanca yaşamak umudunu besler. Bu eserlerde geçmişin bilinci ile hissedilen yaşama sevinci, yarınlar için umut besleme ve sevgi dolu olma, ötekini yadsımadan değerlerine, özellikle diline sahip çıkma, Kıbrıslının yeni kimliğini oluşturacaktır.

Kitapta şiir kısmı tamamlandıktan sonra Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda düzyazı kısmı ile "Kıbrıs Türk Gazeteciliği"ne geçilir ve Kıbrıs'ta çıkan ilk Türk gazeteleri hakkında bilgiler verilir. Kıbrıs, Osmanlı ülkesi olduğundan batılılaşmanın etkisiyle gelen edebiyattaki yenilikleri takip etmişlerdir. Gazetelerin, bu yenilikleri takip ve uygulamadaki rolü büyüktür.

Sırasıyla ayrı ayrı başlıklar halinde Kıbrıs Türk Edebiyatında roman, öykü ve tiyatro ele alınır. Kıbrıs'ta önceleri tefrika halinde yayınlanan romanların, öykülerin ve

¹¹ Kâmil Özyay "En Büyük Kusurum", İlkay Adalı "Artık", Bülent Fevzioğlu "Sancılı Kan Yumağı", Ahmet Okan "Adalıyız Maviye", Barış burcu "Gün Doğumu" Neriman Cahit "Yok Edin", Neşe Yaşın "Hangi Yarısını"

tiyatroların daha sonra zaman içerisinde nasıl gelişmeler sergilediği belirtilir. Diğer eserler olarak da gezi notlarına, tarihe, hatıralara, folklorla yer verilir.

Gazetelerde tefrika halinde yayımlanan roman, önceleri Fransızca çevirilerden ibarettir. Kıbrıs'ta ilk bilinen roman, Muzaffereddin Galip¹²'in Zaman gazetesinde yayımlanan, genç bir şâirin çevresinde gelişen sanat ve edebiyat tartışmalarının işlendiği "Bir Bakış" (1891) adlı eseridir. Bununla birlikte roman türünde 1930'lu yıllardan sonra daha verimli hale geldiği belirtilir. Aşk ve tarihi romanlarla başlayan romanın yolculuğu, ileriki yıllarda cereyan eden toplumsal olaylarla daha yerel bir renk alacaktır. Özellikle 1970'ten sonra yayımlanan ulusal direniş romanlarının konuları, 1963'te başlayan Rum saldırıları, Türklerin onlara karşı yaptığı kahramanca direnişler ve var olma savaşlarıdır. ÖzkerYaşın'ın "Mücahitler-Kıbrıs'ta Vuruşanlar" (1970), "Girne'de Yol Bağladık" (1976), Ahmet Gazioğlu'nun "Kıbrıs'ta Aşk ve Savaş" (1975), Numan Ali Levent'in "Sen de Direneceksin" (yazım 1966, basım 1977) adlı eserleri, bu direnişleri anlatır.

80'li yıllardan günümüze değin yayımlanmış romanların konularını genellikle 74 öncesinde yaşananlar, Barış Harekâtı sonrasında Kıbrıs'ın toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamında meydana gelen değişimler, Güneyden Kuzeye yapılan göçler oluşturur.

Kıbrıs Türk Edebiyatında ilk öykü, Ahmet Tevfik Efendi'ye ait "Bir Manzara-i Dil-Gûşâ" (İç açıcı bir manzara-1897) adlı eserdir. İki genç arasındaki aşkın anlatıldığı eserde olay, Kıbrıs dışında, İstanbul'da geçer; kahramanları ise tepki çekmemek için Levantenlerdendir. Zaman içerisinde gülünç, mizahi, ibret verici öykülerden toplumsal olayların işlendiği öykülere geçilir. Diğer eserlerde olduğu gibi öykülerde de mücahitlerin anılarına, Türklerin direnişlerine, köy hayatına, hayata tutunma çabasına, gençlerin kimlik arayışına yer verilir.

Kıbrıs Türk Tiyatro Edebiyatı bölümünde batılı anlamda ilk tiyatro ile tanışmanın 1890'lı yıllara denk geldiği söylenir. Yazılan ilk oyun, Ahmet Tevfik Efendi'nin "Hicran-ı Ebedi"(1895) adlı milli dramıdır. 1908 yılında ancak sahnelenebilen ilk oyun ise Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" adlı eseridir. Önceleri daha çok öğretici bir karakteri bulunan ve gazetelerde tefrika halinde basılan tiyatro eserlerinin, 1920'li yılların sonuna doğru daha canlı sahne eserleri haline geldiği görülür. Tiyatro oyunlarının toplumsal bir işlevi olduğu bilinen bir gerçektir. Levantenler, istibdat İstanbul'u, Rumlarla yaşanan huzursuzluklar, ulusal bilinci geliştirmek, halkın direnme gücünü canlı tutmak gibi verilmek istenen mesajlar, bu işlevi desteklemektedir.

¹² Ders kitabında yer alan diğer bir eseri de "Üzüntü" (1892) adlı düşünce yazısı, fıkra türüne örnek verilmiştir. Siyaset, edebiyat ve fen konularına ağırlık veren Yeni Zaman gazetesinde yayımlanmıştır.

Yukarıda bahsedilen edebi eserlerin dışında kalan diğer eserler hatıratlar, gezi notları, folklor, tarih kitapları, köy raporları, vs. dir. Bu bölümde amaç, 1974 öncesindeki trajik olayları ya da onlara tanıklık etmiş kişilerin tecrübelerini aktarmak; tarihe, gelenek ve göreneklere sahip çıkmak; Türklük bilincini pekiştirmek; köylünün ve çalışanın emeğini yüceltmektir.

Böylece Kıbrıs Türk Edebiyatında eser verilen türlerin ve örneklerinin tanıtılmasından sonra dönemlere geçilir: İlk dönem (1890 ile 1900), geçiş dönemi (1900-1930), yerelleşme dönemi (1930-1960), ulusal direniş dönemi (1960-1974), son dönem (1974-...). Dönemler işlenirken ağırlıklı olarak roman ve öykülerden alıntılar yapılır. İlk döneme ait Kaytazzâde Mehmet Nâzım'ın "Yâdigâr-ı Muhabbet" adlı romanı, kitap halinde ilk basılan, Servet-i Fünûncularıntesiriyle ağır bir Osmanlıcayla yazılmış, İstanbul'da geçen acıklı bir aşk hikâyesidir. Bu dönemde İstanbul'un sanat çevrelerinden kabul görmek, yazarların için önemlidir. Ayrıca eserlerde ele alınan konuların basit ve sade olmasının, istibdat yönetiminin baskılarından kaynaklandığı ve yazarların toplumsal ve siyasal konulardan uzak durduğu açıklanır. Yine aynı dönem ait Ahmet Tevfik'in "Bir Manzara-i Dil-Gûşâ" (1897) adlı uzun öyküsünde, L. Şişmanyan'ın "Namus İntikamı Yahut Dilenci" (1898) adlı tiyatro oyununda kahramanların tepki çekmesin diye Levanten olması, değişen değer yargılarını ve toplumsal anlayışları tanımamıza yardımcı olmaktadır.

Geçiş Döneminde ise Müsevvidzâde Osman Cemal'in "Zenginlerimiz" makalesi, vatan bilincine sahip, eğitilmiş ve topluma yararlı olmak açısından incelenir. Rumların eğitime daha çok önem verdiği, Türklerin önceliğinin ise para kazanmak olduğu vurgulanır. Diğer incelenen önemli bir eser de Ahmet Raik Çağlar'ın "Mektuplar"ıdır. Ulusal düşüncüyü yaymak, dilbirliğini sağlamak için Rusya'daki soydaşlara seslenilir. Nâzım Ali İleri'nin, Molière etkisiyle yazdığı "Otel Tercümanı" adlı komedisi de eğitimin ve yabancı dil bilmenin önemine dikkat çeker. Dr. Hâfız Cemal Lokmanhekim'in "Kıbrıs Osmanlılarına Son Acizâne Hediye" adlı söylevi ise halkı ve ülkesi adına yararlı hizmetlerde bulunmak isteyenlerin engellemesine karşı duyulan bir sitemdir.

Yerelleşme Döneminde tarih boyunca çekilen sıkıntıların milletin ruhunda bıraktığı izler, Halit Ziya Uşaklıgil gibi mensur şiirin usta yazarlarının etkileriyle incelikle sanatkârane dile getirilir. Reşat Kâzım İşınay'ın "Kızılıklara Serenad" adlı parçası, günbatımının kızılığını tasvir ederken Türkün alev alev yanan muhteşem sancağını gönüllere düşürür. Mahatma Gandi gibi bir direniş kahramanından bahsedilir. Hemen sonrasında İngilizlerin Kıbrıs'a ayak basışının ellinci yılı anısına bastırılan "köknel" adlı paradan yola çıkarak toplumun çektiği sosyal ve ekonomik sıkıntılar gözler önüne serilir. Hikmet Afif Mapolar'ın Kök Nal (1953) adlı romanında milliyetçilik ön plânda tutularak yerli halkın yaşamı bir iç hesaplaşma ile verilir. İsmail Alptekin Karagözlü'nün "Sarı Mektuplar" (1945) adlı uzun öyküsü Mısır'ı ve orada yaşayan bir İngiliz ailesinin evlilik dramını anlatır. Diğer bir dikkat çeken eser, Semih

Sait Umar'ın "Geriliğimizin Sebepleri" (1946) adlı yazı dizisinden aktarılan "Memur Zihniyeti" adlı makalesidir. II.Dünya savaşından büyük bir mağlubiyetle çıkan Almanya ve Japonya'nın kendilerini kısa sürede toparlamaları ve başarıyla ilerlemeleri örnek gösterilir. Kıbrıs için de ortak idealler, kuvvetli bir dayanışma lâzımdır; ekonomik durumu düzeltmek için memur zihniyetinden vazgeçmek, ticarete önem vermek gerekmektedir. Büyük bir imparatorluğun kalıntısı olmak yeterli değildir; çünkü gözümüzü yumup rahatlıkla arkamızı dayayacağımız bir kaya artık mevcut değildir.

Yine aynı döneme ait Samet Mart'ın "Çare-i Halâs" (1954) adlı mektup tarzı öyküsü, Peyami Safa'nın "Matmazel Noralya'nın Koltuğu" adlı romanından izler taşır. Bir genç kızın güzellik uğruna başvurduğu çarelerin eleştirisi yapılırken arka plânda milliyetçilik mesajı verilir. Genç kız sahip olduğu milliyetçi ruhtan dolayı çareyi Rum manastırında aramamıştır. 1950'li yıllarda hem Türkiye'yi hem de Kıbrıs'ı yakından etkilemiş olan Kore savaşından yola çıkılarak yazılan, Argun F. Korkut'un "Kore Yollarında" (1951) adlı gezi romanı, yurt dışında yaşayan bir Türkün vatan özlemini ve Kore savaşında yaralanan Türklere nasıl yardım ettiğini anlatır. Şinasi Tekman'ın "Haydan Gelen Huya Gider" (1956), komedi türündeki eseri, emek harcamadan başarı elde edilemeyeceği üzerine ahlâkî ders vermektedir. Ahmet Gazioğlu'nun 1950'li yılların başında Bursa'ya yaptığı bir geziden aktardığı izlenimlerini içeren "Anavatandaki Bir Geziden Notlar" başlıklı gezi kitabı Tanpınar'ın "Beş Şehir"ini hatırlatmaktadır. Bu kitaptan "İlk Görüşte Bursa" ve "Muradiye" başlıklı parçalara yer verilmiştir. Yazar bize Osmanlı'nın başkentlerinden olan Bursa'ya, tarihi ve doğal güzellikleriyle gezdirmektedir. Bu tarihi ve tabiat dokusu içinde Türkiye ile Kıbrıs arasında bağlantılar kurmakta ve Pınarbaşı denilen bir su kaynağını, Kıbrıs'ta şimdi kurumuş olan Değirmenlik Başpınar'ına benzetmektedir.

Yerleşme Döneminin sonrasındaki 1960-1974 yılları arası Ulusal Direniş Dönemi olarak adlandırılır. Bir köy gezi-röportajı niteliğini taşıyan Kutlu Adalı'nın "Dağarcık" (1963) adlı eserinden bir parça olan "Caba"¹³ köylünün misafirperverliği, fedakârlığı, cömertliği üzerine kurgulanmıştır. Eğitilmiş, gönüllü gençler, köyleri dolaşarak, köylüleri bilinçlendirerek ulusal direniş hareketine destek toplamaktadırlar. Toplumun çekirdeği olan ailenin önemini vurgulayan, Numan Ali Levent'in "Bir Kız Kaçtı" (1961) adlı öyküsüne yer verilir. Konur Alp'in "Aşkına İthaf" (1960) adlı romanında bir aşk hikâyesiyle birlikte Türkiye'nin tabiat güzellikleri, şehirleri, yaşayan kültürleri, gelişmiş ve geri kalmış yönleri, Kıbrıslı Üniversitelilerin problemleri, sosyalizmin eleştirisi, ülkedeki sosyal ve ekonomik farklılıklar panoramik bir anlatımla verilir.

Bu arada 1963 olaylarının yarattığı iç savaş ortamından bunalan halka moral vermek amacıyla radyoda skeçler oynanmaktadır. Kıbrıs Türk halkının milli

¹³ Bedava vermek, hediye etmek

duygularını canlı tutmak, direnişini güçlendirmek için radyoda bütün ulusa seslenen bu tiyatro oyunları çok önem taşımaktadır. Türk-Rum iç savaşında çekilen acıları, yapılan fedakârlıkları, bir ananın kahramanlığını dile getirmek açısından Üner Ulutuğ'un "Ana" (1974) adlı tiyatro eseri dikkat çekicidir. Kıbrıs Ulusal Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden olan ÖzkerYaşın'ın "Mücahitler" (1970) adlı belgesel romanı, EOKA'nın 1963'te başlattığı çatışmalar sonucunda göç etmek zorunda kalan Kıbrıslıların dramını, Türkiye'den gelecek yardımların nasıl büyük umutlarla beklendiğini anlatır.

Son Dönem olarak da 1974'ten günümüze kadar olan dönem verilir. Bu döneme ait ilk eser, Mustafa Gökçeoğlu'nun "Ne Bileyim Canlarım" (1985) adlı durum öyküsüdür. Kuşak çatışması, zamanla değişen anlayışlar ve değerler, çekirdek aile yapısının olumlu ve olumsuz yönleri ifade edilir. Arkasından ele alınan eser, İsmail Bozkurt'un "Yusufçuklar Oldu Mu?" (1993) adlı gerçekçi romanıdır. 1974 sonrası Kıbrıs Türk halkının siyasi ve toplumsal hayatına ışık tutmaktadır. Savaş sonrası yaşanan karışıklıklar, yapılan hesaplaşmalar, göçler, sağlıklı ve barışçıl bir ortam sağlayabilmek için çıkarılacak dersler kaleme alınır. Kıbrıs kökenli tanınmış sosyolog Niyazi Berkes, "Unutulan Yıllar" (1997) adlı anı kitabında Kıbrıs'ın mahalli havası içinde çocukluk ve aile anılarına, Kıbrıs Türk toplumunu derinden etkileyen siyasi ve toplumsal olaylara yer verir. Bu parçanın başında Nâzım Hikmet'in bir dizesi vardır ki çok anlamlıdır: "İki şey ancak ölümle unutulur: Anamızın yüzüyle şehrimizin yüzü" (s.280). Hayatının çoğunu yurt dışında geçirmiş ve çeşitli kültürlerle beraber yaşamış biri olarak Niyazi Berkes, Kıbrıslı olmayı hem bir vatandaş hem de bir akademisyen olarak şu şekilde değerlendirir: Kıbrıslı ne Türk ne Rum ne de İngiliz'dir. Osmanlı'nın dağılışı ile ortada kalmış, arada sıkışmış bir toplumdur. Değişen zamanı, değerleri, zevkleri ve tatları daha da belirginleştirmek istercesine Niyazi Berkes'in anılarını takip eden eser, Özden Selenge'nin "Arasta Potini" (1993) adlı öyküsüdür. Gençlik, artık tarihi Arasta çarşısından alışveriş yapmamakta ve şiş kebab yerine hamburgeri tercih etmektedir. Ders kitabında son incelenen eser, Mehmet Levent'in "Folklorik Skeçler" (1987) kitabında yer alan "Kız Sana Nişan Geliyor" adlı oyunudur. Folklorik özellikler taşımaktadır; eski düğün geleneklerinden bahsedilir; Kıbrıs ağzına özgü deyim ve atasözlerine yer verilir. Modernleşmenin doğal bir sonucu olarak değişen toplumsal değerlerin karşısında kültürel değerlerin aktarılması önemlidir. Bu oyunla eski geleneklere göre yapılmış bir düğün anlatılırken esasında Kıbrıs Türk halkına ait kültürel motifler, gençlere aktarılmak istenmektedir.

Birinci kitaba göre ikinci kitabın işlenişinde daha farklı bir yöntem izlenmiştir. Öncelikle Kıbrıs Türk şiiri dönem dönem incelenmiştir. Tarihi geçmişi verildikten sonra metinlerle ilgili sorular sorulmuş; bilinmeyen sözcükler gösterilmiş; şiirin türü ve biçimi ile ilgili açıklamalar yapılmış; şâirin kısa bir geçmişi de eklenmiştir. İkinci bölüm olan düzyazı kısmında da türlerin Kıbrıs'taki tarihi gelişimi öncelikle anlatılmış; metinlerle ilgili sorular, bilinmeyen sözcükler, tür ile ilgili açıklamalar, yazarının hayatı verilmiştir.

Şunu da belirtmeliyiz ki Kıbrıs Türk Edebiyatı derslerinde MEB'in Türk Edebiyatı Ders Programı da takip edilmektedir. Programa göre edebiyat öncelikle güzel sanatlar çerçevesinde değerlendirilerek bireyin düşünme, yorumlama, çözümleme becerilerini, estetik duygusunu, ulusal ve evrensel değerlere olan farkındalığını geliştirecektir. Programın çerçevesinde de edebiyat kronolojik olarak ele alınır. Programın öngördüğü edebiyat tarihi, edebi topluluklar, edebi dönemlerle gelişen edebi türler, toplumsal dinamiklerin ve buna bağlı değerlerin, kabullerin nasıl değiştiğini bize gösterir. Bu bağlamda kültür taşıyıcısı ve kültürü besleyen edebi eserlerin toplumun geçmişinin aktarılmasında ve geleceğinin yapılanmasındaki payı büyüktür. Bunu da edebiyatla birlikte dil, zevk ve zihniyet eğitimi sağlamaktadır (MEB, 2013).

Edebiyat eğitiminin şekillenmesinde toplumsal değerlerin rolü büyüktür. Terry Eagleton, edebiyatın ahlâkî ve öğretici yönünü ele alırken insani değerleri, nitelikleri ve anlamlandırmaları vurgular. Modernist biçimle birleşen edebiyatın bu öğretici yönünün bizi, birçok yönden daha bilinçli, esnek ve açık görüşlü yaptığını söyler (Eagleton, 2012). Fakat diğer taraftan da birey, bu süreçte modern dünyanın belirsizlikleri ve hızlı değişimleriyle başa çıkmaya çalışır; bölünmüş ve karışık kimlikleriyle mücadele verir. Edebiyat eğitimi ile kültürünü tekrar keşfeder; hem kolektif kimliğini hem de öz kimliğini ortaya çıkarmaya çalışır. Bu süreçte milli kimlik, bireyin kendini tanımlamasını, dünyadaki konumunu belirlemesini sağlar (Smith, 1991). Kıbrıslı kimliğinin de tarih içerisinde bu süreçten defalarca geçtiği gözlemlenir.

Kıbrıs Türk Edebiyatının çeşitli türlerinin incelendiği bu ders kitaplarında öncelikle üzerinde durulan husus, Kıbrıs Türk kültürünü tarihiyle, diliyle, sanatıyla, örf ve âdetleriyle yaşatmak, genç nesillere aktarmaktır. Bu aktarımın sonucunda hem yerel hem de küresel boyutta bilinçlendirmektir. Bir ada toplumu olarak tarih içerisinde yaşadıkları tecrübelerden yola çıkarak dünyaya açık, iletişime açık, çok kültürlülüğe alışkın bir toplum olmalarına rağmen sıkışmışlık duygusu edebi eserlere de yansımıştır. Bununla birlikte Kıbrıslı, kendi gerçeği olan, bünyesindeki çoklu kimliklerle milli kimliğini yapılandırmak zorundadır. Bu oluşum, kimi zaman kimlik çatışması, taklit, özden kopuş gibi çeşitli şekillerde yorumlansa da edebiyat eğitimiyle hem geçmişe ve geleceğe yeni bir yorum getirme olanağını vermekte hem de aidiyet duygusunu aslında pekiştirmektedir.

KAYNAKLAR

- Bell, Duncan S.A. (2003). "Mythsapes: memory, mythology, and national identity", *British Journal of Sociology*, 54 (1), pp. 63-81.
- Beer, G. (2000). "The island and the aeroplane: the case of Virginia Woolf". Bhabha, H. K. (ed.), *Nation and Narration*. 265-290.
- Bhabha, H. K. (2000). "Dissemination: time, narrative, and the margins of the modern nation". Bhabha, H. (ed.), *Nation and Narration*. 291-322.
- Czimbalmos, C. (2004). "Using Literature as a Strategy for Nation building: A Case Study from Nigeria". *Journal for the Study of Religions and Ideologies*. Vol 3, No 9, 78-93.
- During, S. (2000). "Literature-Nationalism's other: the case of revision". Bhabha, H. K.(ed.), *Nation and Narration*. 138-153.
- Eagleton, T. (2012). *The Event of Literature*. Yale University Press.
- Hohendahl, P. U. (1989). *Building a national literature: The case of Germany, 1830-1870*. Ithaca: Cornell University Press.
- Johnston, Ingrid. (Spring 2001). "English Language Arts, Citizenship and National Identity", *Canada's National Social Studies Journal*, Volume 35, No.3, http://www2.education.ualberta.ca/css/Css_35_3/AREnglish_language_arts.htm
- Kıbrıs Türk Edebiyatı I. Kitap, 2013, 7. Baskı, K.T.Eğitim Vakfı Yayınları, 151 s.
- Kıbrıs Türk Edebiyatı II. Kitap, 2013, 7. Baskı, K.T.Eğitim Vakfı Yayınları, 300 s.
- Koross, R. (2012). "National Identity and Unity in Kiswahili Textbooks for Secondary School Students in Kenya: A Content Analysis". *Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies (JETERAPS)* 3(4): 544-550.
- Kuli, Helen Christine (2012). "Literature Preserves Papua New Guinea (PNG) Cultural Heritage", <http://www.pngbuai.com/800literature/heritage/png-literature-heritage.pdf>
- Milli Eğitim Bakanlığı Türk Edebiyatı Dersi Programı (9-12. Sınıflar). <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>
- Smith, Anthony D. (1991). *National Identity*. London:Penguin Books.
- Smith, Anthony D. (1992). "National Identity and the Idea of European Unity". *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, vol. 68, No. 1, pp. 55-76.
- Smith, Anthony D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University Press.